

מהן זכויותיך בהשכלה גבוהה

מדריך זה עוסק בזכויות והתאמות המגיעות לאדם עם מוגבלות בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה. המאמר מתאר מהן הזכויות וההתאמות המגיעות לאדם עם מוגבלות בשלבים השונים של רכישת ההשכלה הגבוהה, ומה הדרך לקבל אותן.

תוכן העניינים

2.....	מבוא
3.....	אלו מוסדות להשכלה גבוהה צריכים להיות נגישים?
4.....	התאמות הנגישות בהשכלה גבוהה
4.....	מידע על תכניות לימודים ותארים
4.....	מיון וקבלה
5.....	התאמת תהליך המיון
5.....	החלטת ועדת המיון
5.....	הרשמה ותשלומים
5.....	נגישות המבנים והשירות המנהלי
7.....	נגישות בלימודים
7.....	התאמות בנהלי המוסד עבור סטודנטים עם מוגבלות
8.....	מרכז תמיכה
8.....	התחום הלימודי
8.....	התחום החברתי-רגשי
8.....	אספקת אמצעי עזר
9.....	התאמות אישיות
9.....	הגשת בקשה להתאמות אישיות
9.....	אחראי על התאמות אישיות
9.....	החלטת האחראי
10.....	ערעור על החלטת האחראי
10.....	אספקת התאמות הנגישות ללימודים ולמבחנים
11.....	התאמות נגישות בסיוורים
12.....	טקסי סיום

מבוא

השכלה גבוהה הינה שער למימוש עצמי ולמשמעות, לרכישת ידע מעמיק בתחומי עניין ודעת, ובמקרים רבים בסיס להשתלבות בשוק העבודה. מעסיקים רבים דורשים תואר אקדמי כתנאי קבלה למקום עבודה או לקידום בעבודה, ובתחומים שונים נדרש תואר אקדמי בתחום העיסוק, כדוגמת חינוך, עבודה סוציאלית, משפטים ופסיכולוגיה. זאת ועוד, לימודים במוסדות להשכלה גבוהה מייצרים חוויה סטודנטאלית, הכוללת מפגש ויצירת יחסים חברתיים מגוונים עם סטודנטים בשיעורים, בקפטריות, במדשאות, במעונות, בספריות ובאירועים כדוגמת יום הסטודנט. החוויה הסטודנטאלית מעשירה בפני עצמה ופותחת פתח להשתלבות חברתית ולקבלת משמעות. על כן, להנגשת המוסדות להשכלה גבוהה ולשירותי ההשכלה שהם מספקים, חשיבות רבה עבור אנשים עם מוגבלות.

מאמר זה מציג את הזכויות וההתאמות המגיעות לאדם עם מוגבלות בשלבים השונים של רכישת ההשכלה הגבוהה: התעניינות בלימודים, הרשמה, קבלה, לימודים, היבחנות וקבלת התואר. המאמר מבוסס על דרישות הנגישות המופיעות ב[תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(התאמות נגישות למקומות ציבוריים קיימים שהם מוסדות להשכלה גבוהה ולשירותי השכלה גבוהה שהם נותנים\), התשע"ז-2016](#). כדאי לשים לב כי ישנן זכויות נוספות שאינן מפורטות במאמר זה עליהן ניתן ללמוד באתר הביטוח הלאומי, ואצל הגורמים המטפלים בסטודנטים עם מוגבלות במוסדות להשכלה גבוהה.

אלו מוסדות להשכלה גבוהה צריכים להיות נגישים?

כל המוסדות המעניקים תואר אקדמי מוכר על ידי המל"ג (המועצה להשכלה גבוהה) וכל המוסדות להכשרת מורים צריכים להיות נגישים לאנשים עם מוגבלות. נגישות זו כוללת את המבנים שבהם נערכים הלימודים ואת השירותים שהם מספקים. מוסדות להשכלה גבוהה כוללים:

- מוסד שנותן תואר אקדמי או נקודות זכות לתואר אקדמי, כגון אוניברסיטה או מכללה;
- שלוחה של מוסד להשכלה גבוהה מחו"ל שפועל בארץ;
- ישיבה תורנית גבוהה;
- מוסד להכשרת מורים (סמינר למורים), בפקוח משרד החינוך שאינו מעניק תארים אקדמיים.

התאמות הנגישות בהשכלה גבוהה

מידע על תכניות לימודים ותארים

המידע שמספק מוסד להשכלה גבוהה למועמדים ולמתעניינים צריך להיות נגיש לאנשים עם מוגבלות. מידע זה יכול לעסוק בתחומי הלימוד של המוסד, התארים האקדמיים שהוא נותן, הקריטריונים לקבלה, הליך הקבלה, וכן כל מידע נוסף שמספק המוסד. הכוונה למידע הנמסר באמצעים הבאים:

- בכתב, כגון באמצעות עלוני מידע או מכתבים
 - בעל-פה, כגון בייעוץ מקדים במפגש פנים אל פנים, או בטלפון
 - באמצעות האינטרנט ואמצעים דיגיטליים אחרים.
- במקרים מסוימים יש לבקש את התאמת הנגישות מראש, כדי שהמוסד יוכל להכין אותה או להיערך לספק אותה. מספר דוגמאות לכך:
- דפוס נגיש המאפשר לאנשים עם מוגבלות ראייה לקרוא את הכתוב.
 - קובץ קול הכולל הקלטה של המידע הכתוב או הקראה של המידע הכתוב.
 - פישוט לשוני ושימוש בסמליל מתאים עבור אנשים עם מגבלה קוגניטיבית.
 - מידע כתוב כהתאמה למידע הניתן בעל-פה, למשל עבור אדם עם מוגבלות שמיעה המתקשה לנהל שיחת טלפון או אדם עם מוגבלות קוגניטיבית המתקשה לעקוב אחר רצף השיחה.
 - תרגום לשפת הסימנים.

ניתן לקרוא עוד על ההתאמות האפשריות בחוברת "[שירות נגיש לאנשים עם מוגבלות: מהן זכויותך בקבלת שירות](#)".

אתר אינטרנט או אפליקציה נגישם שבאמצעותם מספק המוסד מידע, כולל אתרים של מרצים.

מיון וקבלה

הליך ההערכה והמיון של מועמדים עם מוגבלות צריך להיות כזה שיאפשר לאנשים עם מוגבלות ליטול בו חלק ולהפגין את יכולתם וכישוריהם, כדי להראות את התאמתם ללימודים לתואר או לתכנית, באופן דומה למועמדים בלי מוגבלות. לכן, על מוסד להשכלה גבוהה לספק את אמצעי הנגישות הנדרשים בהליך.

לדוגמה, אדם חירש עשוי להזדקק למתרגם לשפת סימנים כדי להופיע בצורה מיטבית בפני וועדת מיון. לכן, לבקשת אדם עם מוגבלות ניתן לקבל מתרגם לשפת סימנים על-ידי המוסד בשעת ריאיון קבלה. דוגמה נוספת: אם הליך המיון כולל מבחן בכתב, מועמד עם מגבלת ראייה עשוי להזדקק להתאמה שתאפשר לו לקרוא את השאלות ולהשיב עליהן. מועמד כזה יכול לבקש זאת מהמוסד ולקבל את ההתאמות.

יש לשים לב, כי גם אם אדם עם מוגבלות עדיין אינו לומד במוסד אלא נמצא בתהליך של קבלה, הוא זכאי להתאמות אישיות.

את הפנייה לקבלת התאמות יש להגיש באמצעות טופס של המוסד. אדם עם מוגבלות הזקוק לעזרה במילוי טופס הבקשה, זכאי לקבלת עזרה זו מהמוסד.

הסתייעות בחיית שירות

אדם הנעזר בחיית שירות כדוגמת כלב נחייה, יכול להיכנס אתה לכל המקומות והפעילויות של מוסד הלימוד. זכות זו מתקיימת גם במהלך הליך המיון והופעה בפני ועדת מיון.

הסתייעות במלווה

מועמד הנעזר במלווה מטעמו, זכאי להיעזר בו גם כדי להשתתף בהליך המיון.

פטור מהמתנה בתור

אם המועמדים נדרשים להמתין בתור לכניסה לראיון, מועמדים שיש בידיהם תעודת נכה המצוין בה כי הם פטורים מהמתנה בתור, יכולים להיכנס ללא המתנה בתור. יש לבקש זאת מנותני השירות במקום ולהציג תעודה מתאימה. זכות זאת תקפה בכל תור, כגון תור למזכירות חוגים בימי הרשמה וכדומה.

התאמת תהליך המיון

הליך המיון צריך להיות נגיש, ואחריות מוסד הלימודים היא לדאוג לכך. חלק מהליך המיון יכול להיות חיצוני למוסד, כגון מבחן פסיכומטרי. גם חלקים אלה צריכים להיות נגישים (כגון קבלת המבחן בדפוס נגיש, לבקשת אדם עם מוגבלות).

החלטת ועדת המיון

בסוף תהליך המיון ועדת המיון מקבלת החלטה. ניתן לקבל את החלטת הוועדה באופן נגיש ומותאם למוגבלות המועמד. לדוגמה, אם הוועדה מוסרת את החלטותיה באמצעות מכתב בדואר, ולמועמד מגבלת ראייה שמקשה עליו לקרוא מכתבים, ניתן לקבל את החלטת הוועדה גם בטלפון או באופן מותאם אחר.

הרשמה ותשלומים

ההרשמה ללימודים והתשלום עבור הלימודים, כוללים בדרך כלל מילוי טפסים בכתב או במחשב. אם מועמד עם מוגבלות לא יכול למלא את הטפסים בעצמו, לדוגמה בשל מוגבלות מוטורית באצבעותיו או בשל הפרעת קשב וריכוז, הוא זכאי לקבל עזרה במילוי הטפסים על-ידי נציג מטעם מוסד ההכשרה. כמו כן, אם נדרשים להגיע למשרדי המוסד כדי להירשם או לבנות תכנית לימודים ויש תור, תלמידים שיש להם תעודת נכה המצוין בה כי הם פטורים מהמתנה בתור, אינם צריכים לעמוד בתור ויכולים לקבל את השירות מיד עם הגעתם עליהם לבקש זאת ולהציג תעודת מתאימה.

נגישות המבנים והשירות המנהלי

כדי לאפשר לאנשים עם מוגבלות ללמוד בהצלחה במוסד להשכלה גבוהה, המוסד צריך להיות נגיש באופן כזה:

- מבנה המוסד צריך להיות נגיש לאנשים עם מוגבלות. בתוך זה נכללת הנגשה של כיתות הלימוד, האולמות, המעבדות והספריות. הנגשה זו כוללת בין היתר אספקה של אמצעי עזר לשמיעה בחדרי הלימוד ובאולמות והתאמות אקוסטיות בכיתות. כמו כן, יש לספק מקומות ישיבה מיוחדים המתאימים לאנשים עם מוגבלות בניידות ומקומות ישיבה בשורה הראשונה בכיתה עבור תלמידים הזקוקים לכך בשל מוגבלותם. מקומות אלה מסומנים בסמלי נגישות, והם נשמרים עבור תלמידים עם מוגבלות.
- חניות נגישות ברחבי הקמפוס במספר ובמרחק המאפשר ללומדים עם מוגבלות לחנות בקרבת המבנים שבהם מתקיימות הפעילויות.
- המדשאות צריכות להיות נגישות, באופן שתלמידים עם מוגבלות יכולים להגיע אליהן ואל פינות מוצלות בהן.
- השירות שניתן על-ידי אנשי המנהלה צריך להיות נגיש. ראו עוד על כך בחוברת ["שירות נגיש לאנשים עם מוגבלות: מהן זכויותיך בקבלת שירות"](#).

נגישות בלימודים

כדי ללמוד, לבצע את המטלות ולהיבחן, חלק מהתלמידים זקוקים להתאמות אישיות, מעבר להתאמות הכלליות שיש לערוך עבור כלל הסטודנטים עם מוגבלות. מספר דוגמאות לכך:

- אפשרות בעת מבחן להכתיב את התשובות לאדם אחר הכותב בטופס המבחן את מה שהתלמיד מכתוב.
- קבלה לפני השיעור של מצגת נגישה שתוצג בשיעור. מצגת נגישה כוללת מעט מידע בכל שקף, ניגודיות ברורה בין הטקסט לרקע וגודל גופן מתאים.
- הקלטה של השיעור.
- כדי לקבל התאמות אישיות על התלמיד להגיש לכך בקשה. ההליך לבקשה, אישור וקבלה של התאמות אישיות מתואר בהמשך המאמר.
- בנוסף להתאמות האישיות על המוסד להנגיש את הלמידה לכלל התלמידים עם מוגבלות. לדוגמה, באמצעות:
 - אפשרות למידה בקבוצות קטנות
 - הפרדה ברורה של המרצה בין זמני הרצאה לזמני שאלות
 - קורסים מצולמים עם כתוביות
 - שמירת מקומות לתלמידים עם מוגבלות בקדמת הכיתה
 - שימוש במערכת הגברה
 - חזרה על שאלות סטודנטים לפני מענה עליהן.
 - אפשרות ליצור קשר עם מרצה בזמני הקבלה שלו גם האמצעות הטלפון או המייל.
- חשוב לדעת כי על המוסד מוטלת חובה לספק או לאפשר התאמות אלה, ואם נוצר קושי בקבלתן (למשל, מרצה שאינו מוכן כי יקליטו אותו), ניתן לפנות להנהלת המוסד כדי להסדיר זאת. את ההתאמות על המוסד לספק ללא תשלום.

התאמות בנהלי המוסד עבור סטודנטים עם מוגבלות

- כחלק מההנגשה של מוסד להשכלה גבוהה, הוא עורך התאמות בנהלים שלו. דוגמאות להתאמות כאלה בנהלים:
- תלמידים בעלי תעודת עיוור רשאים להיכנס לאוניברסיטה ללא בדיקה ביטחונית בתיקם. יש להציג את התעודה בכניסה.
 - אפשרות כניסה לקמפוס עם רכב הנושא תו נכה
- מידע על הנהלים המותאמים ניתן לקבל במרכז התמיכה לסטודנטים עם מוגבלות שבמוסד, המתואר בחלק הבא.
- בשונה ממקום רגיל המספק שירות, מוסד להשכלה גבוהה צריך לספק לתלמידים ולמועמדים עם מוגבלות סיוע נוסף. סיוע זה כולל מרכז תמיכה וכן אספקה של התאמות אישיות לעזרה בלמידה ובמבחן.

מרכז תמיכה

כדי לסייע לאנשים עם מוגבלות להצליח בלימודים, קיים במוסד להשכלה גבוהה מרכז תמיכה. מרכז התמיכה מתמחה במתן סיוע לתלמיד עם מוגבלות, באמצעות אנשי מקצוע. לקראת תחילת הלימודים במוסד מומלץ לפנות למרכז התמיכה, השייך פעמים רבות לדיקן הסטודנטים. מרכז התמיכה מספק לתלמיד סיוע במספר תחומים:

התחום הלימודי

מרכז התמיכה מספק סיוע אישי בתחום שיפור יכולות הלמידה ומקיים סדנאות קבוצתיות העוסקות באסטרטגיות למידה, כגון: קריאה וכתבייה אקדמית, סיכום שיעור, כתיבת תרגילים ועבודות, התכוננות למבחן, היבחנות, וכדומה. כמו כן, מרכז התמיכה מספק חוות דעת על ההתאמות הנדרשות לתלמיד, ומדריך את התלמיד בשימוש בהתאמות שאושרו לו. מרכז התמיכה מלווה גם את סגל ההוראה במוסד, וניתן להתייעץ בצוות המרכז אם יש קושי מול איש סגל.

התחום החברתי-רגשי

מרכז התמיכה יכול לסייע לתלמיד עם מוגבלות להשתלב לימודית – חברתית בקבוצות לימוד, סיוע, או כל קבוצה שפועלת במסגרת מוסד הלימודים. מרכז התמיכה מהווה גם מעין בית שבו מתכנסים תלמידים עם מוגבלות, פוגשים זה את זה, מזהים בעיות דומות ויוצרים קשרים חברתיים. כמו כן, מרכז התמיכה מסייע בשיפור תחושת המסוגלות של התלמיד.

אספקת אמצעי עזר

תפקיד נוסף של מרכז התמיכה הוא לספק אמצעי עזר לתלמיד ולסייע לו להפעיל אותם בעת הצורך. כמו כן, על מרכז התמיכה לדאוג לתחזוקת אמצעי העזר ולוודא כי הם תקינים וניתן לעשות בהם שימוש בעת שיש צורך בכך.

התאמות אישיות

חלק מהתלמידים עשויים להזדקק להתאמות אישיות כדי להשתלב בלימודים ולהצליח בבחינות. לדוגמה, תלמיד עשוי להזדקק להארכת זמן בבחינות. הפרק הנוכחי עוסק בתהליך הגשת הבקשה להתאמות אישיות ואישורן על-ידי המוסד להשכלה גבוהה.

הגשת בקשה להתאמות אישיות

תלמיד הזקוק להתאמות אישיות, צריך ליידע את המוסד על הצורך בהתאמות אישיות. כמו כן, על התלמיד להגיש בקשה להתאמה האישית לה הוא זקוק לצורך לימודים או לצורך מבחן. את הבקשה יש להגיש באמצעות טופס מיוחד של מוסד הלימודים. את הטופס ניתן לקבל במרכז התמיכה. ניתן גם לקבל עזרה ממרכז התמיכה במילוי הטופס. לטופס הבקשה צריך התלמיד לצרף אישורים עדכניים לגבי מוגבלותו, ואישורים על הצורך שלו בהתאמות. התלמיד יכול לצרף המלצות על התאמות של מורשה לנגישות השירות או כל אישור אחר שרלוונטי להגשת הבקשה. כמו כן, המוסד רשאי לבקש אישורים נוספים מהתלמיד והתלמיד צריך להגיש אותם. בקשת התלמיד מוגשת לאחראי על התאמות אישיות.

אחראי על התאמות אישיות

תפקיד האחראי על התאמות אישיות הוא לקבל החלטה בבקשת התלמיד. האחראי יכול להתייעץ עם אנשי מקצוע נוספים. אם האחראי על ההתאמות האישיות מחליט לדחות את בקשת התלמיד, הוא צריך להזמין את התלמיד לפגישה שבה התלמיד יוכל להסביר את הסיבות להגשת הבקשה. התלמיד רשאי לבוא לפגישה זו עם מלווה מטעמו.

החלטת האחראי

המוסד צריך ליידע בכתב את התלמיד המבקש את ההתאמות מהי החלטת האחראי בבקשתו, בתוספת נימוקים להחלטה, תוך 30 ימים מהגשת הבקשה. אם התלמיד מתקשה לקרוא את החלטת הוועדה בכתב בשל מוגבלותו, הוא יכול לבקש לקבל אותה מותאמת (למשל, בדפוס נגיש או בעל-פה). האחראי יכול להחליט לדחות את בקשת התלמיד מנימוק של "פגיעה במהות השירות". פגיעה במהות השירות משמעותה שהאחראי מעריך שאם תינתן ההתאמה הדבר יפגע ברמה הלימודית או האקדמית של המוסד או של התואר אליו לומד התלמיד באופן כזה שבעצם מוותרים על חלק הכרחי בשירות ההשכלה ושבצעדיו שירות ההשכלה מאבד מערכו. לדוגמה, תלמיד מבקש להגיש מטלה בעל-פה בקורס שבו יש מבחן בכתב. אם האחראי סבור שמתן אפשרות לתלמיד להגיש מטלה בעל-פה במקום להיבחן בכתב מורידה את הרמה האקדמית של הקורס כי הדרישה שהידע יובע בכתב ולא בעל פה היא המהות המיוחדת של אותו קורס, הוא יכול לדחות את הבקשה. אם לעומת זאת לא מדובר בדרישה שהיא במהות המיוחדת של אותו קורס, אין הצדקה לאי מתן ההתאמה. הבחינה של מהות השירות דורשת הבהרה של מטרות ויעדי השירות כגון מהן מטרות הקורס ואלו מיומנויות מצופה התלמיד לרכוש במהלך הקורס. לאור המטרות והמיומנויות הללו נבדק האם ההתאמה המבוקשת אכן מסכלת את המטרות והיעדים האלו העומדים ביסוד הקורס והמטלות הנלוות אליו. במקרה שהאחראי מחליט לדחות את הבקשה בשל פגיעה במהות השירות, עליו להסביר במכתב הדחייה מדוע ההתאמה המבוקשת פוגעת במהות השירות.

בדוגמה של המטלה בעל-פה, מכתב הדחייה צריך להכיל הסבר מדוע הגשת מטלה בעל-פה במקום מבחן בכתב פוגעת במהות הקורס.

ערעור על החלטת האחראי

התלמיד שמבקש את ההתאמות רשאי לערער על החלטת האחראי. את הערעור יש להגיש תוך 15 יום מקבלת ההחלטה. הערעור יתברר בפני וועדת ערר. הרכב וועדת הערר נקבע בתקנות ועליו לכלול את:

- נציג החוג שבו לומד התלמיד או מבקש ללמוד, או נציג אחר של המוסד;
- נציג דקנאט הסטודנטים או בעל תפקיד דומה במוסד;
- נציג מרכז התמיכה.

ככל האפשר אחד משלושתם צריך להיות אדם עם מוגבלות.

- האחראי על קביעת התאמות אינו יכול להיות חבר בוועדת הערר.

אם התלמיד המגיש את בקשת הערעור רוצה להופיע בפני וועדת הערר, עליו להגיש על כך בקשה בכתב ולהופיע בפני הוועדה במועד שהיא תקבע. התלמיד גם יכול להביא מלווה מטעמו.

את החלטות וועדת הערר והנימוקים להן יש לתת בכתב לתלמיד, תוך 30 יום מהגשת הערעור.

אספקת התאמות הנגישות ללימודים ולמבחנים

לאחר החלטת הוועדה על התאמות לתלמיד שביקש אותן, ניתן לקבל אותן ממוסד ההכשרה ללא תשלום. ההתאמות מסופקות תוך שמירה על פרטיות התלמיד, ועל סודיות המידע שמסר כדי לקבל את ההתאמות. תלמיד עם מוגבלות שקיבל התאמות אינו חייב לעשות בהן שימוש, אם אין ברצונו לעשות זאת.

התאמות הנגישות האישיות מסופקות הן עבור תהליך הלימודים, לדוגמה הנגשת מצגות ואפשרות הקלטה של שיעור, והן עבור ההיבחנות, לדוגמה תוספת זמן או בחינה בחדר נפרד, בהתאם לבקשת התלמיד ולמה שאושר על-ידי הוועדה.

יש לשים לב שהמוסד יכול לספק את ההתאמות באמצעות גורם חיצוני, כגון מוסד אחר להשכלה גבוהה הנמצא בקרבת מקום ויש לו אמצעי עזר מתאימים. לדוגמה, חונך אישי מטעם אוניברסיטה המצויה בקרבת מכללה שבה לומד התלמיד.

התאמות נגישות בסיורים

- לעתים כחלק מתכנית הלימודים יוצאים לסיורים לימודיים. על-מנת שתלמידים עם מוגבלות יוכלו אף הם ליטול חלק בסיורים, ניתן לבקש את ההתאמות הבאות מהמוסד:
- מערכת עזר לשמיעה המותאמת לשירותי הדרכה; תמלול; או תרגום לשפת סימנים;
 - תיאור הסיור והסבר בקול של הדברים הנראים בסיור, ואם אפשר באמצעות מישוש;
 - שימוש או היעזרות בכלי רכב המותאם למוגבלותו של התלמיד, אם המוסד מספק הסעה;
 - שימוש בשפה המותאמת למוגבלותו של התלמיד;
 - הסבר על הצפוי להתרחש בסיור;
 - עריכת הסיור ככל האפשר, במקומות נגישים לאנשים עם מוגבלות;
 - אם התלמיד נעזר במלווה, אפשרות למלווה להשתתף בסיור.
- על התלמיד לידע את המוסד מראש על הצורך בהתאמת הסיור, ולתת אישור על השתתפותו עד למועד שקובע המוסד. אין לדרוש תעודה או אישורים אודות מוגבלותו של התלמיד כתנאי לאספקת התאמות אלה.

טקסי סיום

כדי שתלמיד עם מוגבלות או אורחים עם מוגבלות יוכלו להשתתף בטקסי סיום תואר שמקיים המוסד, על המוסד להנגיש את הטקס, באופן שיאפשר גישה למקום הטקס, ישיבה מותאמת, והשתתפות בו. עוד על נגישות בטקסים ניתן לקרוא בחוברת "[תרבות לכול: מהן זכויותיכם באירועים ובפעילויות תרבות?](#)" בהוצאת נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות.